

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat Guillem Cifre de Colonya

Memòria del Treball de Fi de Grau

Museus i discapacitat visual

Maria Llabrés Benejam

Pedagogia

Any acadèmic 2013-14

41745402B

Treball tutelat per: Joan Jordi Muntaner

Departament pedagogia escolar

Presentació dimarts, 15 de juliol del 2014

L'autor autoritza l'accés públic a aquest Treball de Fi de Grau.

Paraules clau del treball:

accessibilitat, museus, discapacitat visual

RESUM

L'accessibilitat és un dret per a tots els individus present a la constitució i regulat per varis decrets. Les barreres que dificulten o impedeixen l'accés s'han d'eliminar, és fonamental prendre mesures per garantir que tots gaudeixin dels drets que tenen com a ciutadans.

Així, tots, independentment de les capacitats, han de tenir accés a la cultura, els museus, per tant, els deficients visuals també. A l'hora de planificar i prendre mesures s'han de tenir en compte el canal auditiu i el tacte, per on perceben el seu entorn i es construeixen les pròpies imatges mentals.

PARAULES CLAU: accessibilitat, museus, discapacitat visual

ABSTRACT

Accessibility is a right of all individuals present in the constitution and regulated by several decrees. Barriers which prevent or impede access must be removed. It is essential to take measures to ensure that everyone can enjoy the rights they have as citizens. In spite of the fact of being disabled, every person should have access to the culture and the museums, the visually impaired as well. Planning measures have to take into account the auditory perception and the haptic perception, through which they perceive their environment and construct their own mental images.

KEY WORDS: accessibility, museums, being disabled

ÍNDEX

1	Introducció	5
1.1	Concepte de discapacitat visual.....	6
1.2	Tipus de barreres que podem trobar	8
1.3	Legislació	10
1.4	Propostes d'actuació.....	11
2	Accessibilitat als museus.....	13
2.1	Canvi de paradigma.....	14
2.2	Canals de percepció.....	17
2.2.1	El tacte.....	17
2.2.2	Canal auditiu	22
3	Anàlisis del museus accessibles	25
3.1	Museus a espanya.....	26
3.2	Museus d'europa i EEUU.....	28
3.3	Conclusións de l'accessibilitat als museus	29
4	Conclusions	32
5	Bibliografia	34

1 INTRODUCCIÓ

Les persones amb discapacitat formen un grup heterogeni que diàriament han de fer front a les barreres que es troben a la societat. Cal superar aquesta problemàtica eliminant barreres, ja siguin socials, culturals i físiques, potenciant facilitadors com adaptar infraestructures i serveis amb els quals puguin gaudir d'igualtat d'oportunitats ja que és un dels drets constitucionals més importants. D'aquesta manera tots podrem accedir i gaudir a la societat. (Serrano 2009:1)

Seguint Serrano (2009:1), fa referència al concepte de discapacitat de la Classificació Internacional del Funcionament (CIF) del 2001 que sorgí a causa de la modificació de la Classificació Internacional de Deficiència, Discapacitat i Minusvalia, (CIDDDM) del 1980.

La classificació del CIDDDM del 1980 es centre amb anar més allà del procés de la malaltia i classificar les conseqüències que deixa a l'individu el propi cos, a la persona i la relació amb la societat. D'aquesta manera defineix els següents tres termes: la deficiència, la discapacitat i la minusvalia. La deficiència és una pèrdua o anormalitat d'una estructura o funció psicològica, anatòmica o fisiològica. La discapacitat és tota restricció o absència de la capacitat de realitzar una activitat dins el marge del que es consideri normal i finalment, la minusvalia és una situació desavantajosa per un individu a conseqüència d'una deficiència o discapacitat que impedeix o limita el desenvolupament de un rol normal respecta cada individu. (Egea & Sarabia, 2001:2)

El CIDDDM emfatitza la persona, les seves discapacitats, fins que s'adonaren que el problema no era l'individu sinó el context, la que posa les limitacions i barreres perquè tothom pugui accedir. Així el 2001 la OMS, publicà el CIF.

El CIF defineix la discapacitat com un terme genèric que inclou deficiències, limitacions de les activitats i restriccions a la participació. Per discapacitat s'entén les interacció entre les persones que tenen alguna malaltia i els factors personals i ambientals. (OMS, 2013)

La diferència del pas del CIDDDM al CIF és la introducció del concepte de les barreres i facilitadors. Segons la OMS (2001:232), les barreres són els factors de l'entorn d'una persona que quan són presents o absents limiten el funcionament i generen discapacitat, les barreres poden ser de l'ambient físic inaccessible, actituds negatives de la població respecta la discapacitat i/o de serveis, sistemes i polítiques que, o no existeixen o dificulten la participació de les persones amb una condició favorable en tots els àmbits de la vida. Els

facilitadors són els factors de l'entorn d'un individu que, quan estan presents milloren el funcionament i redueixen la discapacitat. Poden prevenir que un dèficit o limitació a l'activitat es converteixi amb una restricció a la participació, així es contribueix a millorar el rendiment real per dur a terme una acció independentment del problema que es tingui.

1.1 CONCEPTE DE DISCAPACITAT VISUAL

Segons la OMS (2013) al món trobem 285 milions de persones que presenten una discapacitat visual, ja sigui ceguera o baixa visió i aproximadament el 90% d'aquesta població es concentra a països en desenvolupament. Actualment el 80% del total mundial de discapacitats visuals es pot evitar o curar.

La discapacitat visual (Serrano, 2009:9) és la limitació que afecta la capacitat de visió de l'individu delimitant el desenvolupament de les activitats quotidianes, dins el marge de la normalitat. El terme de discapacitat visual, ens diuen Cebrián & Roig (2003) que engloba qualsevol classe de problema greu visual a causa de patologies congènites, accidents, diferents virus, és el concepte que globalitza la tipologia segons el grau de pèrdua de visió.

Per avaluar la funció visual s'utilitzen principalment dues variables: l'agudesia visual i el camp visual. Seguint Serrano (2009:10) la primera és la capacitat per percebre la forma, figura i detalls dels objectes. El camp visual mesura la capacitat de percebre objectes situats a punts no nítids per qualsevol persona.

La discapacitat visual, segons les fonts consultades, segueixen una tipologia diferent, unes es basen amb als factors d'origen de la ceguera, però la majoria els classifiquen depenent del tant per cent de visió que poden tenir un cop corregides amb els suports necessaris. La nomenclatura dels diferents graus de discapacitat visual varia però principalment parlen de ceguera total i de baixa visió. A continuació s'explica detalladament les principals tipologies que trobem.

La Classificació Internacional d'Infermetats del 2006, (OMS, 2013) divideix la discapacitat visual amb els nivells següents:

- Visió normal
- Baixa visió
 - Discapacitat visual moderada
 - Discapacitat visual greu

- Ceguera

Així segons la Once (2014 b), quan parlem de discapacitat visual, el que fem és referir-nos a un limitació total o pràcticament total de la funció visual. Es defineix de la següent manera:

- La ceguera la podem definir com l'alteració completa, o important de la capacitat visual, no es veu absolutament res o tenen una lleugera percepció de llum, per exemple poden diferenciar espais obscurs i lluminosos però no els objectes.
- La baixa visió és quan es presenta un dèficit visual, tenen restes de visió útils per aconseguir informació. Aquests amb ajuda de suports podrien diferenciar, tot i que amb dificultat, alguns objectes des de molt a prop, fins i tot poden veure textos impresos amb una tipografia clara i gran. També formen part d'aquest grup els individus que tenen pèrdua de visió central, que no identifiquen els objectes que es troben davant, i els de pèrdua perifèrica, que no detecten quan està a un costat, dalt o baix dels ulls.

La Federació Internacional d'Esports de cecs, la ONCE, l'Associació Discapacitat Visual de Catalunya utilitzen una classificació diferent, a la de l'OMS en funció del grau de discapacitat visual i la gravetat. En quant aquesta classificació trobem tres classes: (Associació discapacitat visual Catalunya, 2014)

- El B1 el formen els que tenen una discapacitat visual major, tenen un resta de visió baix el 10%. Necessiten molta atenció i serveis continuats però estables, el seu grau de visibilitat i reconeixement social és molt gran.
- El B2 són aquells que tenen baixa visió, tenen restes de visió inferior al 50% però major que el 10%. Necessiten menys serveis però variats i no contenen amb un bon reconeixement social ni de visibilitat pel que fa que tinguin dificultats.
- B3 els que tenen un resta visual superior el 50%. Tenen molèsties a causa de la lleu discapacitat però no els dificulta la vida habitual, sovint no són conscients perquè una adequada atenció pot millorar l'autonomia i la qualitat de vida.

A part de la classificació que s'estableix, segons el tant per cent de visió avaluada mitjançant les variables de l'agudesia visual i el camp visual també s'estableix una tipologia diferent segons el moment que es manifesta la ceguera.

Lucas (2003:47) diferencia la ceguera segons l'edat que apareix entre ceguera congènita i ceguera tardana. La primera s'adquireix durant la gestació, ja neixen cecs, són molt diferents als que la contreen a un moment determinat de la vida, els tres o quatre anys, perquè ja s'han beneficiat i tenen alguns records visuals. En quant els cecs tardans els resulta més difícil desenvolupar habilitats i tècniques per compensar la discapacitat, com per exemple per aprendre el Braille.

Els darrers vint anys les taxes de discapacitats visuals han disminuït molt, s'han dut a terme grans progressos de prevenció i tractament, com la reducció de les malalties infeccioses pels avanços sanitaris, la implantació de normes i programes de prevenció pel govern, la incorporació de serveis d'oftalmologia accessibles a tothom i d'alta qualitat, campanyes de sensibilització i la robustesa de les unions internacionals amb la participació del sector privat i la societat civil. (OMS, 2013)

Tot i que la taxa de discapacitats visuals s'hagi reduït els últims anys, hem de tenir en compte aquesta part de població, perquè tenen els mateixos drets que qualsevol altra individu, tingui les característiques que tingui per accedir i participar activament a la societat. A la vida quotidiana sovint trobem barreres que dificulten i/o impedeixen l'accés d'aquestes persones perquè ens oblidem de les característiques i dels suports que necessiten. Per això és necessari conèixer i eliminar les barreres per a construir una societat més inclusiva.

1.2 BARRERES PER L'ACCESSIBILITAT

A la vida quotidiana trobem diferents barreres que ens dificulten el dia a dia, l'accés a determinats llocs, d'aquesta forma l'oferta queda limitada i no tothom pot accedir-hi. Per fer un lloc i/o activitat inclusiva hem de ser conscients de les barreres i les hem d'eliminar perquè tothom gaudeixi dels mateixos drets de participar-hi.

Poder eliminar les barreres que trobem en la societat és fonamental per l'aplicació del model accessible i universal i també per garantir la igualtat d'oportunitats. L'oferta al públic sovint queda reduïda perquè no tothom té les mateixes característiques, hi ha grups que queden fora perquè no encaixen als patrons més coneguts, perquè necessiten més suports. (Gómez, 2011:2)

És necessari identificar per què es produeixen les barreres, què es pot fer perquè no es tornin a produir i com es desenvolupen les mesures, programes i polítiques necessàries per

avançar cap a la igualtat d'oportunitats. Per aconseguir la supressió de les barreres cal que tot el que es crea o dissenya nou tinguin en compte les possibles barreres i progressivament s'eliminïn adequant els entorns i serveis, adaptant-se a tota la població. (Sala i Alonso, 2005: 50)

La classificació de les barreres que podem trobar varia segons els autors. Així Gómez (2011:6) estableix la tipologia següent:

- Les barreres socials es basen amb la comparació de les persones amb un model ideal, així aquelles persones que no encaixen pel que entenem de “normal” queden excloses del públic objectiu.
- Les barreres físiques el componen tots els elements espacials que es troben a qualsevol punt del recorregut que poden dificultar el pas.
- Les barreres sensorials són les que dificulten la percepció, quan no s'ha previst alguns dels canals perceptius que permeten la comunicació, per exemple quan no hi ha cartels en Braille.
- Les barreres cognitives són les deficiències a la construcció del missatge que es vol transmetre dificultant la seva comprensió. Algunes de les barreres cognitives que podem trobar als museus són l'escassa informació, manca de senyalització o l'ús d'un vocabulari massa tècnic.

Per l'altra part, Sala i Alonso (2005:24) les descriu de la següent manera:

- Relacionades amb l'entorn construït, edificis, instal·lacions, dissenyat en funció dels valors antropològics i funcionals de “normalitat”.
- Vinculades al transport i sistema de mobilitat, tots els obstacles o impediments que trobin determinades persones a qualsevol sistema de mobilitat o transport públic.
- Vinculades a la interacció amb l'entorn, ús de les tecnologies, comunicació, informació i senyalització, dissenyats en funció dels valors mentals i funcionals de normalitat per les persones d'habilitats reduïdes en quant a la visió, comunicació i comprensió veuen limitada la seva capacitat d'interacció amb l'entorn per comunicar-se i rebre informació.
- Culturals i socials, són les actituds i els hàbits socials i culturals amb components de compassió i estigmatització cap a les persones amb discapacitats, que el seu desenvolupament individual és limita a causa de la discapacitat i la superació

necessitarà mesures individualitzades que ajudaran a conviure a una societat “normal.”

Al museu s’hauran d’afrontar totes aquestes barreres explicades, especialment les barreres sensorials, físiques i les cognitives perquè tothom pugui accedir a la informació, al missatge de l’obre i /o de l’espai on es trobin i l’entengui sigui pel canal sensorial que sigui, depenent de les capacitats de cadascú.

1.3 LEGISLACIÓ

Analitzant diferents lleis estatals i autonòmiques podem observar que son varies les que fan referència a l’accessibilitat i l’eliminació de les barreres amb la finalitat de que tota la població gaudeixi dels drets com a ciutadans independentment de les capacitats que tinguin.

Tots tenim dret a l’accés a la cultura, als bens cultural. Aquests queden reflectits a la Constitució i és responsabilitat dels poders polítics que es compleixin. A l’article 9.2 s’anuncia el següent: *“promover las condiciones para que la libertad y la igualdad del individuo y de los grupos en que se integra sean reales y efectivas; remover los obstáculos que impidan o dificulten su plenitud y facilitar la participa”*. Referent el mateix temes a l’article 49 proclama: *“realizarán una política de previsión, tratamiento, rehabilitación e integración de los disminuidos físicos, sensoriales y psíquicos a los que prestarán la atención especializada que requieran y los ampararán especialmente para el disfrute de los derechos”* (BOE 311/1978, 29 de desembre)

Els preàmbuls de la Constitució es reflexa a diferents lleis d’àmbit territorial. A les Balears, la llei 3/1993 per la millora de l’accessibilitat i supressió de barreres arquitectòniques, té per objectiu eliminar les que dificultin l’accés a l’entorn urbà, edificis i mitjans de transport a les persones que presentin alguna limitació, garantint l’accés a totes les d’àmbits socials (BOIB 3/1993, 4 de maig) . El 1991 a Catalunya, s’aprovà la Llei 20/1991 de promoció de l’accessibilitat i de supressió de qualsevol tipus de barrera o obstacle físic o sensorial, per garantir l’accés a persones amb discapacitat, la utilització dels béns i serveis de la societat (DOGC 20/1991, 25 de novembre). La Llei 7/199 d’Andalusia de Béns de les Entitats Locals, proclama l’adaptació de mesures perquè tothom pugui accedir als edificis inscrits al patrimoni històric, inclosos els museus, eliminant

barreres que impedeixen que els discapacitats hi puguin accedir (BOJA 7/1999, 29 de setembre).

La Declaració Universal dels Drets Humans també hi ha constància de la importància a que tots els ciutadans tinguin accés a la cultura, a l'article 27 *“Toda persona tiene derecho a tomar parte libremente en la vida cultural de la comunidad, a gozar de las artes y a participar en el progreso científico y en los beneficios que de él resulten.”* (ONU, 1948)

La normativa i legislació és una eina per el canvi social i el progrés de la societat, tot i que no és l'únic. La legislació regula el control i el seguiment del compliment afectiu de l'accessibilitat (Alonso et al. 2003:40).

Per garantir l'aplicació de la legislació s'elaboren dues propostes d'actuació, el Disseny Universal i el Decàleg de León, que a continuació analitzarem per tal de garantir l'accessibilitat i l'eliminació de les barreres.

1.4 PROPOSTES D'ACTUACIÓ

El principi de Disseny Universal es desenvolupà el 1997 pel Center for Universal Design, North Carolina State University. Aquest és el disseny de productes i entorns adaptats per arribar al major número possible de persones sense necessitat d'adaptacions i dissenys especialitzats. El Disseny Universal es basa amb el desenvolupament dels següents set punts: (Connell et al. 1997)

1. Ús universal: el disseny és útil i aprofitable per persones amb capacitats diverses.
2. Flexibilitat: s'adapta a una ampli ventall de preferències individuals i capacitats.
3. Ús simple i intuïtiu: permet una fàcil comprensió, independentment de les experiències, coneixements i habilitats dels usuaris.
4. Informació perceptiva: aporta la informació necessària i efectiva a l'usuari, independentment de les condicions ambientals o les habilitats sensorials de l'individu.
5. Tolerància per l'error: redueix els perills, les conseqüències adverses, accions accidentals o no planejades
6. Baix esforç físic: pot utilitzar-se eficaçment i confortablement amb la mínima fatiga

7. Grandària i espai per apropar-se, manipulació i ús: la grandària i l'espai son proporcionats per l'apropament, manipulació i ús independentment de la grandària del cos de l'usuari, la postura o la mobilitat.

Alonso et al. (2003: 22) aporta que el Disseny Universal millora les condicions i la qualitat de vida de tots els usuaris, però no substituirà el concepte d'accessibilitat, perquè aquest està vinculat a la necessitat de gestionar, acomodar i/o reformar les barreres.

Anys més tard del desenvolupament del Disseny Universal, el 2008, fruit de la segona Conferència Europea d'Accessibilitat i Disseny per Tots, s'establí en Decàleg de Lleó per l'accessibilitat. (Ruiz, Pajares, Moreno, Gálvez, Solano, 2008: 14).

Com a conclusió de la conferència s'establí el decàleg següent (RedEdeaN 2008):

1. El disseny per a tots constitueix una eina útil per trobar solucions creatives per la societat canviant.
2. El disseny per a tots és una estratègia fonamental per garantir els drets reconeguts per la societat.
3. Els governs tenen la responsabilitat de desenvolupar i impulsar lleis i polítiques per assegurar-se de que tothom gaudeixi dels drets.
4. El disseny per a tots ha de ser entès de forma àmplia i completa.
5. Un aspecte imprescindible és la participació dels usuaris en totes les fases del procés del disseny.
6. Per què la societat acollí els principis bàsics del disseny per a tots la formació és molt important per promoure el canvi.
7. En quant a l'àmbit universitari, el disseny per a tots ha de formar part dels plans d'estudi de totes les titulacions.
8. El disseny per a tots és un recurs eficaç que han d'utilitzar les empreses i la indústria per respondre a les necessitats canviants i diverses del mercat.
9. S'ha de prendre iniciatives pioneres i avançades per promoure la investigació i innovació.
10. La societat de la informació i del coneixement només serà completa quan totes les persones puguin participar i beneficiar-se.

Les dues propostes d'actuació, el Disseny Universal i el Decàleg de Lleó, remarquen que ha de ser un canvi de concepció de les mesures i actuacions que beneficïi a tothom, ha de ser participatiu i flexible. El govern serà el responsable de regular-lo mitjançant normatives perquè tothom gaudeixi dels drets com a ciutadans.

Després d'haver analitzat la regulació legislativa i les propostes d'actuació per garantir l'accessibilitat trobem varis autors que coincideixen en l'incompliment de la normativa, per tant, encara hi ha molts d'espais inaccessibles.

Alonso et al. (2003:41) afirma que Espanya cada comunitat autònoma ha desenvolupat la pròpia llei d'accessibilitat, per tant el marc legislatiu és ampli i detallat. Tot i així la normativa sobre l'accessibilitat és deficitària perquè comprenen instruments suficients i adequats però no recull un desenvolupament detallat de les mesures que s'han de prendre i la regulació és escassa.

Per altra banda, Alonso (2007:16) aporta que la millora de l'accessibilitat és escassa, el grau de seguiment del compliment de les normes i iniciatives no és suficients, per acabar amb les discriminacions; és necessari l'aplicació del "Model Universal", l'eliminació de les barreres d'aquesta manera tots podrem accedir a la cultura de major qualitat orientat a la diversitat.

Finalment, Gómez (2011:2) també és conscient que tot i les lleis existents sobre els drets bàsics de qualsevol ésser humà, són molts de països que no han arribat a garantir l'accés, encara hi ha nombroses barreres físiques, socials i actitudinals que impedeixen que molts individus participin amb igualtat. És urgent i necessari que els espais culturals, inclosos els centres d'art, iniciïn el camí cap a la inclusió.

En definitiva, per aconseguir eliminar totes les barreres s'ha de seguir la legislació, el Model Universal i el Decàleg de Lleó per assegurar-se que les mesures i espais són inclusives i accessibles, que a continuació es passarà a definir.

2 ACCESSIBILITAT ALS MUSEUS

Alonso et al. (2003:22) defineix l'accessibilitat com "*conjunto de características de que debe disponer un entorno, producto o servicio para ser utilizable en condiciones de*

confort, seguridad e igualdad por todas las personas y, en particular, por aquellas que tienen alguna discapacidad.”

L'accessibilitat és un concepte molt ampli i integral, que els darrers anys ha evolucionat més allà de l'eliminació de les barreres, fins arribar a ser la condició que han de complir els espais i serveis per garantir l'ús per tal de que tots els ciutadans puguin gaudir en igualtat de condicions. La falta d'accessibilitat limita l'autonomia de les persones, la interacció amb l'entorn i les oportunitats de participar a la vida social. (Sala i Alonso, 2005 :12)

Els museus tenen la funció de conservar i difondre el patrimoni cultural de tots, facilitant l'accés físic i intel·lectual a tota la població per tal d'oferir un servei de qualitat i accessible del qual tothom pugui gaudir. A l'hora de prendre mesures per garantir l'accessibilitat es necessari tenir en compte tots els col·lectius i suports necessaris. (Ruiz, Pajares, Moreno, Gálvez, Solano, 2008: 14)

S'ha d'aconseguir que qualsevol persona que visiti el museu entengui el missatge, pugui interactuar i establir una relació. (Generalitat de Catalunya, 2014). Caberizo (2001) reflexa la importància de l'accessibilitat als museus a través de l'experiència personal com a cec després de la visita escolar al museu.

“ Recuerdo que al salir, respirábamos relajados como si llevásemos mucho tiempo reteniendo el aire, y empezábamos a temer que el profesor quisiera comprobar lo que habíamos aprendido allí dentro. No nos habíamos enterado de nada.

Muy diferente fue cuando visitamos unos meses más tarde un museo arqueológico, y tuvimos la oportunidad de tocar muchas de las piezas que guardaba”

Amb l'experiència de Caberizo, queda reflectit la necessitat del canvi de paradigma perquè es pugui respirar relaxadament durant qualsevol visita al museu. El nou paradigma no només serà positiu per una minoria, sinó que tota la societat sortirà guanyant amb aquest canvi, tots podrem respirar, gaudir i aprendre de la visita.

2.1 CANVI DE PARADIGMA

Els darrers vint anys, segons Espinosa (2006:1), ha hagut un canvi de paradigma dels museus, ha significat un canvi del centre d'interès que ha passat a centrar-se amb els visitants i no amb els objectes, ha implicat una democratització dels valors i els productes d'interès cultural. La visió social dels museus està canviant, cada vegada s'està donant més

importància als individus. Així les institucions museístiques són vives, canviants i més properes a les persones. Això fa que interactuin amb les obres per entendre millor el missatge ja que el públic especialitzat al llenguatge artístic és una minoria. (Generalitat de Catalunya, 2014)

Tot i que als darrers anys s'hagi donat més importància al visitant, no s'ha tingut molt en compte la integració de tots els públics per igual, així que és important, afrontar i eliminar els tòpics següents: (Espinosa, 2006:1)

- No és necessari adaptar per una minoria, ja que són pocs que van al museu, representa el 10% de la població, però tots envellim, la majoria haurem tingut una educació i una necessitat d'accedir a la cultura, amb el pas del temps tots tindrem alguna discapacitat.
- Beneficiant a aquesta minoria perjudiquem a la majoria. No és així perquè el que fem és fer-lo accessible a tothom a persones baixes, persones majors, entre d'altres, afavorint a tots els públics.
- Fer accessible un museu té un cost elevat. No és així, té el mateix cost, simplement s'ha de tenir en compte.
- L'accessibilitat no només és posar rampes i eliminar barreres arquitectòniques sinó també fer accessible els continguts a tothom.
- La solució no és crear museu o sales especials, perquè això ja és una forma de discriminació.

Respecta l'últim tòpic, Ramírez (1996:3) afirma que el que no s'ha de fer és integrar els col·lectius fent projectes, exposicions especials per un col·lectiu, com per exemple crear un espai diferent perquè els cecs puguin anar a veure una exposició, sinó que s'han de pensar des del principi projectes accessibles per a tots, on es pugui compartir el mateix espai, recorreguts, sensacions entre diferents públics assistents.

Els museus tiflològics, o les sales especials que els museus creen pels visitants cecs, tot i la bona intenció, suposen un tracte especial i per tant discriminador (Álvarez, 2013:2), es relaciona amb el concepte d'integració, l'Informe Warnock defineix integració com un moviment que forma part d'un més ampli, la normalització. La integració és un canvi de pensament que garanteix que les persones amb discapacitat tinguin les mateixes oportunitats que la resta a les activitats de la vida quotidiana, això significa que no hi hagi segregació i que la societat accepti a tothom per igual. (Warnock, 1978)

La UNESCO (2005:13) defineix inclusió com un procés orientat a respondre a la diversitat de necessitats de tots augmentant la participació i reduint l'exclusió. Implica canvis i modificacions als continguts, estratègies i estructures per una visió comú que inclogui a tothom.

Per ser un projecte efectiu per tothom Blocona (2014:3) diu que s'ha de treballar amb les diferents premisses:

- Mai s'ha de programar una intervenció accessible i exclusiva per a persones amb dèficit de visió.
- No s'han de crear mesures diferenciadores i amb condicions especials que poden rebutjar a la resta d'usuaris, sinó que la intervenció ha de contribuir a la millora per a tots els visitants.

Seguint els principis de la inclusió Gómez (2011:11) dona una sèrie de motius de perquè la inclusió als museus afavoreixi a tots els assistents.

- Redueix el cansament.
- L'aprenentatge és major, és recorda més i s'entén més.
- Permet gaudir d'altres sentits, que a vegades els tenim oblidats, diferents llenguatges, experiències poc habituals que generen plaer i són gratificants.
- Els assistents a la visita es senten els protagonistes de l'activitat i estableixen llaços afectius.
- A la llarga afavoreix la participació i visita d'altres espais artístics pel caràcter lúdic.
- Ajuda a adquirir una visió real de la societat, sense estereotips, perquè dona l'oportunitat de compartir espais i temps amb persones diferents.

El canvi de paradigma és molt important i necessari que és faci, no només surten beneficiats determinats sectors de la població sinó que hi guanyem tots, tan a curt com a llarg termini. Per fer accessible un espai simplement l'han de tenir en compte alguns factors, no calen grans projectes n'hi inversions extraordinàries. És fonamental saber per quin canal de percepció rebran la informació per pal·liar les barreres sensorials i cognitives perquè els hi puguin arribar la mateixa informació que la resta de persones ens arriba a través de la percepció visual.

2.2 CANALS DE PERCEPCIÓ

El terme “estètica” ve del grec “*aisthesis*” que significa sensació, al·ludeix els sentits, a lo sensorial i la sensibilitat, per tant són importants les emocions i la percepció. Els cecs també han de participar d’aquestes emocions a través dels altres sentits. (Espanya, 2008: 135)

Els diferents sentits proporcionen informació complementària, el fet de tenir diferents modalitats per percebre afavoreix l’adaptació al medi, perquè permet que en cas del dèficit d’un dels sentits hi hagi un altra que pugui substituir-lo i respondre adequadament. El cas dels deficients visuals la informació els hi arribarà pel canal auditiu i el tacte. (Álvarez, 2013:9)

Segons Blocona (2014:2) és imprescindible, en parlar d’accessibilitat a l’entorn cultural i artístic, que els continguts els puguin percebre tàctilment i auditivament. És necessari que hi hagi audioguies adaptades amb tota la informació possible que descrigui els continguts accessibles al tacte; la senyalització tàctil, auditiva i /o visual adequada per facilitar l’accés; la informació en Braille i/o macro caràcters a través de panels, vídeos, cartels, fullets informatius; i finalment que el personal que atengui els visitant amb discapacitat visual estigui format amb pautes per facilitar la interacció amb ells.

Tots els éssers humans tenim cinc sentits, olfacte, gust, vista, tacte i oïda, quan no podem percebre a través d’un d’aquests sentits podem desenvolupar altres sentis. A continuació passarem a explicar els dos sentits principals, el tacte i l’auditiu, que actuen com l’ull de les persones cegues per tal de que puguin percebre el món que els envolta, entenguin el missatge i es facin la seva representació mental.

2.2.1 EL TACTE

El tacte és un dels sentits que tenim els éssers humans per percebre l’entorn que ens envolta, a vegades l’oblidem, no som conscients de les funcionalitats que té. En canvi per altres persones el tacte és un sentit fonamental pel seu dia a dia igual de important que el sentit visual.

Ens centrarem amb la percepció hàptica perquè és el mecanisme principal que utilitzen els deficients visuals per crear els propis esquemes mentals pel qual rebran informació útil per desenvolupar-se a la societat.

España (2008:136) defineix la percepció hàptica com un procés actiu, intencional i dirigit, de recerca dels elements més significatius d'informació dels objectes percebuts a través del tacte. És bàsic pels deficients visuals conèixer les potencialitats i la sensibilitat. A través d'aquest és pot transmetre informació per descobrir la matèria, la forma, la situació a l'espai, el pes i la consistència.

Per posar en marxa el sistema hàptic han d'actuar la pell, els músculs i les articulacions que ens permeten rebre informació tàctil, per tant és un procés complex al qual com més canals sensorials desenvolupem major serà la quantitat de informació que rebrem. (Collado, et al. 2007: 30)

Conseugra (2001:10) aporta els següents punts a tenir en compte del tacte per aconseguir una percepció completa del que ens envolta.

- A diferència del sentit visual que ens permet captar tota la situació amb una sola vegada, la percepció a través del tacte és seqüencial cosa que dificulta que es formin imatges mentals d'objectes complexes ja que no sempre és possible l'ús d'aquest sentit. Les persones cegues utilitzen el tacte per relacionar-se amb el món exterior. És necessari que des de petits es potenciï per reconèixer fàcilment i en rapidesa.
- Una bona descripció inclou una tasca prèvia, de manipulació i reconeixement d'objectes a través del tacte i de la vista. En el cas dels deficients visuals, han de ser guiats conceptualment col·locant la mà sobre els aspectes més significatius i localitzant cada un dels elements que es descriuen.

Podem classificar el tacte de diverses tipologies segons els criteris que s'utilitzin, com la intensitat, consistència o recepció. (Collado, et al. 2007: 28)

Segons l'element tàctil diferenciem dos:

- Tacte directe: per exemple la sensació de fred, textura, entre d'altres. Aquesta la rebem pel contacte directe de l'objecte amb la pell.
- Tacte indirecte: ens permet captar les característiques físiques dels objectes que ens envolten a través d'instruments auxiliars, per exemple a través del bastó que ajudarà a identificar la localització d'obstacles i facilitarà la mobilitat a l'espai.

Per altra banda, segons la voluntarietat de l'acció:

- Tacte passiu: la impressió que rebem és a través d'un agent extern, al qual no intervé la nostra voluntat, per exemple quan sentim dolor o fred.
- Tacte actiu o hàptica: respon al desig de la nostra voluntat, per exemple la forma, la duresa, la grandària d'un objecte. Cal un contacte físic entre la mà o pell en moviment i l'objecte, aquí les mans juguen un paper fonamental.

Martínez (2007:12) afegeix el concepte de la percepció cinestèsica. Aquesta és la percepció tàctil que capta informació provinent dels músculs, tendons i articulacions de l'organisme, per exemple la posició d'alguna part del cos.

El tacte actiu, hàptic, s'ha d'entrenar adequadament per aconseguir un òptim desenvolupament de les habilitats destreses i recursos, així qualsevol persona cega podrà desenvolupar-se autònomament de manera segura i eficaç als entorns espacials concrets. El coneixement adquirit a través del tacte pot ser condicionat per la gran quantitat de informació que arriba a les mans, per tant és fonamental desenvolupar destreses manipulatives i potenciar la curiositat per tocar tot el que sigui possible (Collado, et al. 2007: 30). En definitiva, les mans i els dits, ja que les empremtes són com els ulls, han d'habituar-se, coordinar-se i diferenciar formes per aconseguir rapidesa i seguretat.

Les mans són la part del cos sensor motor per excel·lència, té dues aptituds tàctils fonamentals, la sensorial i la manipulativa. A través de les mans descobrim i coneixem el nostre cos i el dels altres, la forma, la grandària, textura... amb el tou dels dits es capten figures amb relleu i el sistema Braille. És a través d'aquest òrgan que es pot construir una imatge hàptica manual, tan real com la imatge òptica. Per altra banda, amb les mans és crea l'art, es pot transformar i adaptar el món que ens envolta. Per últim, amb aquestes també ens comuniquem amb els altres, transmetem afecta, emocions, odi i amor. (Martínez, 2007:16)

Així doncs queda reflectit que a través de les mans les persones cegues capten la realitat des de la percepció hàptica, tant important com la percepció òptica. D'aquesta manera poden llegir a través del codi Braille.

Gràcies al Disseny Universal i tenint en compte la legislació mencionada anteriorment, els deficients visuals han de poder accedir al missatge i rebre la informació dels cartells i fullets informatius, ja sigui a través del sistema Braille o en macro caràcters amb relleu.

2.2.1.1 Mesures

En aquest apartat s'expliquen totes les mesures i característiques principals que ha de tenir un museu perquè es puguin percebre els conceptes a través del tacte.

- Informació
 - Braille
 - Macro caràcters
- Maquetes
- Plànols amb relleu
- Senyalització

1) La informació

La Once (2003:217) diu que és necessari combinar les dues modalitats tàctils a les que pot accedir una persona cega, per una part el sistema Braille i per altra els macro caràcters amb relleu, pels que tenen restes de visió i/o desconeixen el sistema Braille.

El sistema **Braille** és basa amb una matriu formada per sis punts distribuïts en dues columnes paral·leles de tres punts cada una, els quals estan escrits amb relleu i combinades formen les lletres de l'abecedari, els signes de puntuació i els nombres. Aquest sistema també permet llegir les notes musicals, així els músics cecs poden llegir les partitures en Braille. (Once, 2009)

Aquest llenguatge el va inventar Louise Braille, francès que perdé la vista a un accident domèstic. Va ser després de la seva mort que varen acceptar el Braille com a mètode oficial. Actualment és un sistema universal al qual es pot escriure qualsevol idioma o disciplina científica, a través del qual les persones amb dèficit visual poden llegir, informar-se i comunicar-se. (Once, 2009)

L'escriptura de **macro caràcters**, segons la Once (2003:217), per ser afectiu ha de seguir unes pautes estàndards, no pot ser gravat sinó que han de tenir una altura entre 1mm i 1,5mm, l'espai entre les lletres també ha d'augmentar aproximadament un 20% respecte el que s'estableix per defecte. La lectura tàctil és més fàcil quan els caràcters són en majúscules, per tant es recomana que es faci així. Les lletres es situaran a la part superior de la senyalització, mentre que els caràcters en Braille s'escriuran a la part inferior esquerra.

2) Maquetes i plànols amb relleu

Seguint la Once (2003:228) per obtenir una bona eficiència i que realment siguin d'ajuda per la comprensió, ajudant així a situar-nos espacialment, tinguem o no dèficit de visió.

Les **maquetes** són representacions tridimensionals dels objectes reals que ofereixen informació més real que les ajudes verbals o gràfiques, són útils pel reconeixement tàctil i la comprensió general de l'espai i la organització d'aquest. Es recomana que tots els edificis grans i de interès cultural, històric o arquitectònic tinguin una per abolir els problemes d'orientació espacial.

S'ha de poder accedir a les maquetes sense problemes, per tant no han d'estar cobertes amb cap vidre o material que evitin interaccionar amb ella, si estan situades a l'exterior han de tenir en compte les condicions atmosfèriques per elegir materials adequats i al mateix temps han de ser agradables al tacte. Si les maquetes estan formades per varies altures han de poder-se desmuntar o separar-se fàcilment per facilitar l'exploració.

Sovint aquestes aniran acompanyades d'ajudes gràfiques tàctils – visuals que permetran aportar nova informació, només la rellevant, que no presenta la maqueta i a més, pot ser llegida simultàniament tant per persones cegues, com en restes de visió, com totes les que no tenen problemes. Així les ajudes gràfiques seran més inclusives perquè podran accedir-hi tothom.

És preferible que les maquetes es trobin sobre un suport horitzontal o inclinat entre 30° i 45° i l'altura del suport on es trobi situat ha de ser entre 90 i 110 cm des del sòl, afavorint la no obstaculització del pas i poder tocar-la millor.

Els **plànols amb relleu**, és una altra forma d'ubicar-se amb característiques similars a les de la maqueta. Es recomana que s'instal·lin a edificis grans i preferiblement a l'entrada d'accés per facilitar l'orientació i desplaçaments autònoms. La impressió serà amb relleu i els colors utilitzats han de contrastar entre la figura i el fons, també s'inclourà informació addicional amb Braille.

No és necessari que les maquetes i els plànols estiguin a la mateixa escala en totes les seccions del mapa, tot i que sí ho és que es diferenciïn les dimensions i símbols perquè siguin perceptibles hapàticament.

Els **símbols** que hi pot haver a les maquetes i els plànols faciliten la ubicació i la comprensió. Troben tres classes de símbols, els de punt, que mostren la posició d'un punt de referència; els de línies, que indiquen posició i direcció, i finalment els d'àrea, que transmeten informació sobre la posició, forma i dimensió vist des de dalt.

En definitiva els museus, en ser edificis de grans dimensions, haurien de tenir maquetes i/o plànols amb relleu a l'entrada de l'edifici per tal de que totes les persones puguin desplaçar-se autònomament. Les obres d'art que no es poden tocar és interessant que el museu disposi de làmines de relleu perquè el cec es faci la idea mental de l'obra i la informació estigui en Brialle, d'aquesta manera a través del tacte podrà accedir i entendre el missatge de les obres.

2.2.2 CANAL AUDITIU

Per altra banda les persones cegues o en baixa visió tenen facilitat d'elaborar imatges mentals a través de la descripció oral i el sentit de l'oïda. Consuegra (2001:12) diu que descriure és pintar amb paraules, què hi ha, com és, com funciona i quina aparença té. El cas dels cecs la informació que es rep mitjançant el canal auditiu complementa, substitueix o amplia la informació rebuda a través del tacte.

Per comunicar-nos i descriure la ONCE (2014 a) aporta una sèrie de pautes:

- Parlar amb un to normal, a poc a poc i clar.
- No substituir el llenguatge verbal per gestos, ja que sovint no es podran percebre.
- Missatges específics i precisos per no confondre o saturar la persona.
- No utilitzar paraules com “aquí”, “allà”, “aquest”, “això”, “allò”... perquè van acompanyats de gestos que no poden veure. S'han de utilitzar termes més orientatius com “a l'esquerra de l'armari”, “a la teua dreta”, “davant de la porta”, “darrera teu”... també pot ser útil conduir la mà de la persona cap a l'objecte.
- Ús normal dels termes “veure”, “mirar”...
- Evitar exclamacions com “ai!” , “alerta!”... poden provocar ansietat a la persona, és millor dir “atura” i després explicar el perill, per exemple.

La pintura i les arts gràfiques sovint no es poden percebre a través del tacte per tant és necessària una descripció detallada. Blocona (2014:5) ens dóna unes pautes a seguir per una bona descripció.

- Intensitat del color: cal fer una descripció d'aquests continguts, metàfores visuals, analogies lligades a l'experiència sensorial, en aquest cas al sentit del gust. Com exemple la major o menor quantitat de gel pot fer més suau o intens una beguda o bé la diferent tonalitat de grisos de major o menor saturació i lluminositat.
- Perspectiva: visualment els objectes es relacionen amb l'apropament o llunyament de l'espectador. Com que el tacte sempre té la mateixa distància cal fer referència a la metàfora auditiva. Per exemple la pèrdua d'intensitat del so quan ens allunyem és comparable amb la disminució de les imatges llunyanes.
- Tractament de la llum: no té correlació tàctil és la més problemàtica. Per exemple a les obres que alguns personatges tenen més penombra perquè són menys rellevants.
- Colors i sensacions: els colors sovint es relacionen amb sensacions del tacte, del gust i de l'olfacte mitjançant experiències pròpies quotidianes. Per exemple el groc vainilla o el púrpura a vellut.

En quant a l'escultura a vegades les sensacions visuals i tàctils són contraposades als materials, per exemple el tacte no percep la lleugeresa del vidre. La representació de moviment a les estàtues es representa en forma de S sobre un eix vertical o una escultura que no es pot accedir a través del tacte és imprescindible fer a l'audioguia referència a la grandària real, material i tècniques utilitzades. (Blocona, 2014:4)

A continuació, Ruiz, Pajares, Moreno, Gálvez, Solano (2008:22), descriuen detalladament les audioguies i com dur a terme una adequada àudio descripció, que ha d'incloure i les normes a seguir per facilitar la comprensió.

Les **audioguies** són dispositius que contenen àudio descripcions programades per arribar a tots els individus, tenint en compte les capacitats de cada una d'elles. Els professionals guionistes d'aquestes han de tenir en compte la diversitat sensorial del públic objectiu.

La configuració inicial del dispositiu es pot dur a terme pel personal del museu prèviament a entregar l'audioguia, es configura l'idioma, també ha de incloure el llenguatge de signes. Posteriorment els usuaris podran activar els recurs d'accessibilitat que necessitin a través del menú inicial. En cas dels deficients visuals els recursos disponibles han de ser l'àudio navegació, l'àudio descripció, magnificador i modificador del contrast.

L'àudio descripció és fonamental per les persones amb discapacitat visual que no tenen accés completament als continguts a través de la vista, però també poden ser de gran utilitat pels usuaris amb discapacitat intel·lectual o com a suport de la percepció.

Consisteix amb la descripció de locucions detallades amb l'objectiu d'informar el contingut del museu, ubicar-se físicament i contextualitzar de l'entorn on es troba, que sovint no són perceptibles. Han d'incloure descripcions formals de les obres però sense ser excessives així seran útils per tots els usuaris.

La norma UNE 153020:2005¹ recull els requisits fonamentals per realitzar una àudio descripció adequada:

- Anàlisi de l'obra del contingut que serà descrit, establint criteris generals de tot el procés.
- Confecció del guió, ha de ser coherent i ajustar-se al contingut descrit. És important que sigui senzill, directe, concret i fluid, evitant el punt de vista subjectiu.
- Revisió i correcció del guió per una persona diferent al descriptor
- Locució neutra sense ser afectiva i to de veu adequat per l'obra, perquè sempre siguin clares.
- Muntatge, mescla i adequació del volum i efectes de l'ambient per facilitar l'escolta.
- Revisió, una vegada acabada la gravació s'ha de comprovar que es compleixen tots els requisits.

Per l'altra costat la norma inclou les següents especificacions concretes per la descripció de les obres d'art.

- Descripció de l'espai, localització de l'entrada, sortida, ruta de circulació per les sales, banys, cafeteria, entre d'altres, informació significativa.
- Descripció de les obres o espais del museu, han de incloure: la ubicació de les carteles i les dades, ubicació de cada peça dins el conjunt que en formi part i l'ús de conceptes que es puguin percebre a través d'altres sentits que no sigui el visual.
- Descripció de cada obra amb la terminologia adequada al context museístic destacant els aspectes significatius.

¹ Audiodescripción para personas con discapacidad visual. Requisitos para la audiodescripción y elaboración de audioguías

- Quan es sigui possible tocar, l'àudio descripció ha de dirigir l'exploració de forma ordenada i clara
- Quan l'accés tàctil no sigui possible, la descripció ha de centrar-se a les dades significatives evitant les interpretacions personals.

Blocona (2014:6) aporta que el contingut de l'àudioguia per cada obra descrita no ha de superar el minut i mig de temps perquè l'explicació ha de ser clara i senzilla. Recomana que aquests aparells siguin fàcils d'usar, portàtils, lleugers, d'ús individual i que es puguin penjar pel coll per deixar les mans lliures.

En definitiva l'àudio descripció es recomana que sigui detallada i significativa, que ampliïn la informació i que sigui útil per tots els usuaris independentment de les capacitats, d'aquesta manera l'àudio descripció serà una instrument per eliminar les barreres d'accés i fer el museu inclusiu.

Els museus han de disposar de mesures i instruments disponibles a tots els usuaris per utilitzar el sentit del tacte i el canal auditiu, així a part de fer accessible els museus als cecs també beneficiarà la visita a tots els usuaris, facilitat l'adquisició i comprensió.

A continuació passarem a analitzar alguns museus i l'ús de les mesures descrites anteriorment per si compleixen amb les condicions de museus inclusius.

3 ANÀLISIS DEL MUSEUS ACCESSIBLES

Analitzant diferents museus podem dir que són pocs aquells que han pres mesures perquè siguin accessibles per a tots, però sí que són inclusius alguns dels museus més importants del món.

Tot i l'existència de museus accessibles trobem museus especials pels cecs, però no ens atindrem a analitzar-los perquè són integradors, no són inclusius perquè van destinats a una població específica. La característica principal dels museus tifològics és que tot es pot tocar. A Espanya hi ha el Museu Tifològic, que és gestionat per la ONCE, a Itàlia hi ha el Museo Tattile Statale Omero a Ancona i el Museo tattile di Pittura antica e Moderna "Anteros" de Bolonya, a Berlin hi ha el Blindenanstalt Steglitz i a Viena el Musum der Blinden Wesens.

Seguidament passarem a analitzar les diferents mesures que apliquen els museus per possibilitar l'accessibilitat.

3.1 MUSEUS A ESPANYA

Museu d'Art Contemporani de Barcelona (MACBA) és un museu inclusiu i accessible perquè és un dret fonamental de les persones i d'aquesta forma estan ampliant el nombre de persones que poden aprofitar el màxim i gaudir de l'experiència artística. Des de la seva construcció ja varen tenir en compte l'eliminació de les barreres arquitectòniques i les barreres de comunicació en totes les senyalitzacions amb relleu i amb Braille.

Compten amb programes educatius integradors i recursos adaptats a la diversitat de públics. En quan als programes per a persones amb dificultat visual ofereixen visites adaptades setmanalment, amb possibilitat de tocar algunes de les obres amb guants per percebre a través de tots els sentits. (Museu d'Art Contemporani de Barcelona, 2014)

El Museu Nacional d'Art de Catalunya és accessible als diferents públics, disposen de audioguies i els gossos pigalls són benvinguts al museu, a més presentant la targeta Acreditativa de la Discapacitat de la Generalitat de Catalunya l'entrada és gratuïta. (Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2014)

Museu Nacional Centro de Arte Reina Sofia de Madrid està compromès amb la inclusivitat, treballa contínuament pel desenvolupament d'una programació basada amb el disseny universal i ofereix atenció a públics diversos.

En quant a les mesures d'accessibilitat per persones amb dificultats visuals compten amb el suport de la ONCE amb la finalitat de transmetre informació combinant el canal verbal i tàctil que els permeti gaudir de totes les obres i desplaçar-se autònomament o amb els educadors del Museu.

Disposen de fullets d'informació dels serveis del Museu i dels continguts de la col·lecció amb Braille, fulletons en macro caràcters de la programació educativa, audioguies gratuït per un recorregut autònom amb descripcions i documents sonors per contextualitzar, admissió dels gossos guies i l'equip educatiu del museu ofereix la possibilitat d'itineraris tàctil i visites descriptives.

Per exemple, el primer dimecres de cada mes s'ofereix la visita "*Museo a Mano*" que ofereix la possibilitat de tocar sense guants les escultures seleccionades el departament d'educació juntament amb el departament de restauració. La visita es realitza amb un

educador que supervisa i posteriorment obre i motiva un diàleg per posar en comú les sensacions i impressions individuals. (Museo Reina Sofia, 2013)

El museu Thyssen- Bornemisza de Madrid les mesures que segueix per fer-lo inclusiu i accessible és que disposa de la senyalització i fullets informatius en Braille i disposa d'audioguies per la visita autònoma amb l'explicació de les obres més importants de la col·lecció. (Museo Thyssen- Bornemisza, 2014)

El Guggenheim de Bilbao té per objectiu que totes les persones que accedeixin al museu ampliïn els seus coneixements i quedin satisfets de la visita, a més són conscients de les necessitats de cada un, perquè a la realitat no hi ha dos visitants iguals.

Per complir l'objectiu, les mesures que apliquen per eliminar les barreres a les persones amb dèficit visual compten amb audioguies que explica l'edifici i el projecte del museu com també les obres més importants de la col·lecció situades a l'exterior, amb el temps aniran ampliant i afegint nous contingut. També disposen d'un quadern informatius amb Braille i amb relleu realitzat amb col·laboració de la ONCE. Finalment ofereixen la possibilitat de sol·licitar visites, que s'inclouen dins el programa “*Acercaté al arte*” que poden ser adaptades o tàctils. (Guggenheim, 2013)

ARTIUM és el centre – museu d'art Contemporani del País Basc, està compromès amb l'entorn i obert a tothom, així un dels propòsits educatius fonamental és facilitar l'accés a tots els públics a través de diferents programes. Respecta el col·lectiu amb dèficit de visió, el museu disposa de follets informatius amb Braille i amb macro caràcters realitzats juntament amb la ONCE, a més, tenen l'opció de sol·licitar un servei de guia del museu que els acompanyarà durant la visita i els explicarà les obres. (Artium, 2010)

El **museu Sefardí de Toledo** es troba a una edifici històric, una Sinagoga, per tant estem parlant d'un museu d'art jueu. Durant els darrers anys s'han dedicat a convertir-lo amb un museu accessible a totes les persones amb dificultats, ho han aconseguit gràcies a les col·laboracions de la ONCE, la fundació Orange i la Subdirecció General de Museus Estatals. Actualment poden comptar amb nous canals de comunicació per arribar als diferents públics, perquè consideren que la vida cultural dels diferents col·lectius és una necessitat prioritària. Cal remarcar que també han fet accessible la pàgina web, tota la informació que hi ha té l'opció d'escoltar-la.

En quant a l'accessibilitat visual han seleccionat algunes peces per poder-les tocar, tant cecs com no cecs, complementant-les amb informació verbal mitjançant l'àudio descripció. D'aquesta manera s'enriqueix la visita de tots els públics. A més, els visitants de baixa visió poden sol·licitar a taquilles una lupa per poder llegir les fulles de sales i les carteles. (Museo Sefardi, 2014)

3.2 MUSEUS D'EUROPA I EEUU

MoMA, el museu d'art modern de Nova York, reconeix la diversitat de les capacitats i necessitats de tots els públics oferint una gran varietat de programes i serveis per assegurar l'accessibilitat.

Les mesures que pren per complir la inclusió en quan a les persones cegues o de baixa visió són les següents: permeten l'accés dels gossos guia, posen a disposició gratuïta l'audioguies amb un descripció detallada de les obres, els plànols de les sales i els fullets explicatius de les exposicions estan disponibles amb Braille i amb macro caràcters.

Les visites que realitzen són "*Art in Sight*" que són conferències on es dona una extensa descripció visual i participen a debats sobre artistes, temes varis i exposicions, realitzades una vegada per mes. Després hi ha els "*Touch Tours*" que perceben les escultures a través del tacte, les quals han de ser sol·licitades prèviament. (MoMA, 2014)

Kiasma, és el museu d'Art contemporani de Finlàndia accessible, actiu i participatiu per arribar a tots els públics. Per aconseguir-ho disposen de plànols amb Braille i una maqueta de l'edifici per tocar-la, lupes com a suport de les persones de baix visió, accés als gossos guies, audioguies i accés a tocar algunes obres sota la supervisió del personal de Kiasma. (Kiasma, 2014)

El **museu Louvre de París**, és un dels més importants del món per la quantitat i varietat d'obres que trobem. Des de fa molt de temps una de les prioritats del museu és la política de l'accessibilitat, el museu s'ha compromès a garantir visites de qualitat a totes les àrees dels museus i a tots els públics.

Compten amb una sala tàctil on tothom surt beneficiat independentment de les capacitats, després compten amb audioguies i ajudes òptiques que es poden demanar a taquilla. Finalment cada trimestre treuen una programació específica pels discapacitats amb activitats varies, com visites descriptives o recorreguts tàctils. (Louvre,2014)

El **museu Capitolini** de Roma disposa de panells informatius tàctils amb relleu, texts amb Braille i dibuixos en relleu per la millora de la comprensió de les escultures que es troben al museu. La informació es presenta amb caràcters llegibles i superposats en relleu transparent escrit amb Braille, comptant a més // compten// amb maquetes tàctils de diferents palaus. Si es sol·licita, hi ha l'opció de visites guiades amb el personal del museu que inclou un recorregut tàctil. (Musei Capitolini, 2006)

El museu de Londres **Victoria & Albert**, V&A, és un museu que podem veure una gran varietat d'obres procedents d'arreu del món i d'àmbits diferents, des d'obres del Renaixentista fins a Art decoratiu. Les activitats organitzades que ofereixen són accessibles per tothom, a vegades n'hi ha que es necessita inscripció prèvia. En quant als visitats amb discapacitat visual els gossos guies poden entrar el museu, tots els panells d'informació i textos estan escrits amb macro caràcters situats sempre a l'entrada de cada sala. Les principals obres es troben a la cartela, on hi ha la informació bàsica, escrites amb Braille. Compten amb unes visites, incloses dins la programació general, que s'ofereix la possibilitat de tocar els objectes. Tenen a la seva disposició uns dispositius que llegeixen les pantalles i en cas dels individus amb baixa visió hi ha un sistema d'ampliació de la informació. (V&A, 2014)

3.3 CONCLUSIONS DE L'ACCESSIBILITAT ALS MUSEUS

Álvarez (2013:8) diu que no existeix una única solució bona ni sistemàtica per aplicar-la a tots els museus però sí que tots els principis s'han de tenir en compte a l'hora de programar. Mai s'ha de programar una intervenció accessible exclusivament per a les persones amb alguna discapacitat perquè rebutjarà a les altres, s'ha de programar tenint en compte a tothom.

A la taula, que hi ha a continuació, podem veure que les mesures que segueixen la majoria de museus resolen el problema de visió mitjançant les descripcions detallades de les obres amb audioguies, la incorporació de recorreguts tàctils a les seves programacions i la informació amb Braille. En canvi són pocs que disposen de senyalització, maquetes i plànols que puguin tocar amb indicacions en Braille per desplaçar-se autònomament durant la visita al museu. Per tant podríem dir que no hi hauria barreres per la comprensió i la percepció de les obres però sí que hi hauria barreres a l'hora de desplaçar-se.

Tot i analitzant els diferents autors sobre les mesures que han de prendre els museus per fer-los accessibles és interessant que posin a disposició dels visitants ajudes òptiques, lupes, com fan al Kiasma i al Louvre, crec que són senzilles mesures que tots podrien aplicar per facilitar la visió de les persones que presentin baixa visió. També cal destacar el Museu Capitolini que disposa de làmines tàctils per l'exploració i la comprensió a través del tacte dels quadres.

La majoria de museus accessibles presenten recorreguts tàctils, ja sigui obert diàriament a tots els públics, com el cas del Louvre o com la majoria dels museus que inclouen dins la seva programació aquesta classe de recorreguts dirigits a tots el públics, el que varia d'un museu a un altra és la freqüència de realització. En canvi hi ha museus que només ofereixen els recorreguts tàctils per satisfer la població invident com el cas del MACRO, el Museu d'Art Contemporani de Roma que no l'hem considerat accessible al 100%, ja que no aplica cap altra mesura.

Per acabar, cal remarcar que la majoria dels museus espanyols accessibles ho han aconseguit a través de les col·laboracions d'entitats especialitzades amb diferents sectors, en el cas de pal·liar les barreres del dèficit visual la majoria treballen juntament amb la ONCE i la Fundació Orange proporcionant diferents recursos com impressió amb Braille o les gravacions de l'audioguia.

	Informació amb Braille	Informació amb macrocaràcters	Senyalització amb Braille	Maquetes i planols	Audioguies	Programes específics i recorreguts per tocar	Entrada dels gossos pigalls	Lupes/ajudes òptiques
MACBA						Amb guants		
Nacional de Catalunya								
Reina Sofia								
Thyssen								
Guggenheim								
Sefardí								
ARTIUM								
MoMA								
Kiasma								
Louver								
Capitolini								
Vicotira & Albert								

4 CONCLUSIONS

Després de realitzar la recerca bibliogràfica de l'accessibilitat als museus, especialment per cecs o de baixa visió, podem dir que cada vegada hi ha més museus inclusius que faciliten l'accés a tots els ciutadans independentment de les capacitats.

Alonso et al. (2003:199) manifesta que durant els darrers anys garantir la igualtat d'oportunitats d'accés ha estat el principal objectiu i ho seguirà sent, l'accessibilitat ha de servir per transformar el pensament cap a una nova mentalitat per fomentar el concepte de Disseny per a Tots. Sánchez (2011:5) anuncia que el que interessa és que tothom tingui una experiència satisfactòria de la visita al museu, des de que entra fins que surt perquè tots tenim dret d'accés a la cultura.

La legislació és important per regular l'accessibilitat, per l'eliminació de les barreres, però Alonso et al. (2003:197) aporta altres accions necessàries ja que sense aquestes la legislació és insuficient.

- Conscienciació i formació.
- Inserció i desenvolupament de processos dels que dissenyen o gestionen espais.
- Suport d'instruments i estructures administratives compromeses i amb formació per posar-les en pràctica.

Per tant, a part de la legislació, també hem de tenir en compte les característiques i els canals de percepció més adequats per transmetre la informació perquè arribi a tots els públics i es compregui. En el cas analitzat dels cecs o de baixa visió és fonamental eliminar les barreres de la comunicació per tal de que puguin percebre i llegir a través del tacte o l'àudio descripció, que són els canals de percepció que substitueixen la percepció visual.

Les Noves Tecnologies han estat una nova eina molt útil per acabar amb algunes barreres presents a la societat, sempre i quan s'incorpori una adequada accessibilitat i facilitin la integració de tota la població (Alonso et al. 2003:129). Així es podrà assegurar un museu obert a tots els públics. Ha estat gràcies a les tecnologies que actualment la majoria de museus disposen d'audioguies per pal·liar la barrera de la visió i a través de l'àudio descripció es pugin fer la seva imatge mental.

No hi ha unes mesures millors que altres que garanteixin la inclusió als museus, sinó que cada un ha d'aplicar les que més s'ajusten a les seves necessitats i possibilitats, perquè tots els museus i les persones són diferents. Així és fonamental que es faci un estudi, però sempre amb l'objectiu de beneficiar a tothom, independentment de les capacitats.

5 BIBLIOGRAFIA

- Artium. (2010). *Para todos los públicos*. Recuperat dia 23 de maig del 2014 a través de:
<http://www.artium.org/Castellano/Educaci%C3%B3n/Paratodoslosp%C3%BAblicos/tabid/110/language/es-ES/Default.aspx>
- Alonso et al. (2003). Libro Blanco, por un nuevo paradigma, el diseño para Todos, hacia la plena igualdad de oportunidades. Recuperat dia 8 de juny del 2014 a través de:
<http://www.cocemfeclm.org/documentosdeinteres/libroblancoaccesibilidad.pdf>
- Alonso, F. (2007). Algo más que suprimir barreras: conceptos y argumentos para una accesibilidad universal. *Trans Revista de Traductología*, 11; 15 – 30. Recuperat dia 1 de Maig del 2014 a través de:
http://www.trans.uma.es/pdf/Trans_11/T.15-30.FernandoAlonso.pdf
- Álvarez, C. (2013). La accesibilidad en el museo desde una perspectiva sociológica. *Revista de Estudios Jurídicos*, 13. Recuperat dia 13 d'abril del 2014 a través de:
<http://revistaselectronicas.ujaen.es/index.php/rej/article/view/1331/1103>
- Associació discapacitat visual Catalunya. (2014). *A qué nos referimos con B1+B2+B3*. Recuperat dia 14 d'abril del 2014 a través de: <http://www.b1b2b3.org/es/b1b2b3.html>
- BOE 311/1978, del 29 de desembre, Constitució Espanyola. Recuperat dia 2 d'abril a través de:
<http://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>
- Blocona, C. (2014). Accesibilidad al patrimonio cultural y natural. Apunts inèdits.
- BOIB 3/1993, de 4 de maig, per la millora de l'accessibilitat i la supressió de barreres arquitectòniques, núm. 197 (1993). Recuperat dia 2 d'abril del 2014 a través de:
http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1993-21447
- BOJA 7/1999, de 29 de septiembre, de Bienes de la Entidades Locales de Andalucía, BOJA núm 124 (1999). Recuperat dia 2 d'abril del 2014 a través de:
http://www.dipgra.es/aytos/docuaytos/docupdf/Ley_7-1999.pdf
- Cebrián, M. & Roig, C. (2003). Glosario de educación física y deportes para personas con discapacidad visual. *Entre dos mundos*, 21, 50-54.
- Cabrerizo, E. (2001). "Razones para la accesibilidad" Recuperat dia 3 de març del 2014 a través de:
<http://www.nodo50.org/utlai/museos2.htm>
- Collado, et al. (2007). *Discapacidad visual y destreza manipulativa* (1ª ed.). Madrid: Once. Recuperat dia 9 de maig del 2014 a través de:
<http://riberdis.cedd.net/bitstream/handle/11181/3409/Discapacidad%20visual%20y%20destrezas%20manipulativas.pdf?sequence=1&rd=0031944059610367>

Connell et al. (1997). *The pinciples of Universal Design*. Recuperat dia 9 de juny del 2014 a través de: http://www.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/udprinciplestext.htm

Consegra, B. (2001). Comunicación y visitantes con discapacidad visual en espacios expositivos. *Boletín de la ANBAD*, tom 50, nº1, 143-158. Recuperat dia 23 de març del 2014 a través de: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/autor?codigo=50056>

DOGC 20/1991, de 25 de novembre, de promoció de l'accessibilitat i supressió de barreres arquitectòniques, DOGC núm. 020/1991 (1991). Recuperat dia 2 d'abril del 2014 a través de: http://www20.gencat.cat/docs/mobilitat/Contingut/Temes/Mobilitat_accessible/informacio_serveis/lellei201991.pdf

Egea, C. & Sarabia, A. (2001). Clasificaciones de la OMS sobre discapacidad. *Articulos y notas*. Murcia. Recuperat dia 15 d'abril del 2014 a través de: <http://usuarios.discapnet.es/disweb2000/art/ClasificacionesOMSDiscapacidad.pdf>

España, J. (2008). Expresión plástica y ceguera. *Nuevas propuestas de acción en educación artística*. (p.135-137) Malaga: educación artística

Espinosa, A. (2006). El concepto de inclusión en programas interpretativos en museos. Navarra: V Jornada AIP. Recuperat dia 23 de febrero del 2014 a través de: http://www.interpretaciondelpatrimonio.com/docs/Jornadas%20AIP/VJorDocs/Antonio_Espinosa.pdf

Generalitat de Catalunya. (2014). *Museo para todos*. Recuperat dia 22 de febrer del 2014 a través de: <http://www20.gencat.cat/portal/site/Patrimoni/menuitem.6a2dec9a300f68a8cd0181dfb0c0e1a0/?vgnextoid=6479a2a94c7a4310VgnVCM2000009b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=6479a2a94c7a4310VgnVCM200009b0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default&contentid=e533a2a94c7a4310VgnVCM2000009b0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default&numPag=1>

Gomez, L. (2011). Accesibilidad e inclusión en espacios de arte: ¿Cómo materializar la utopía?. *Arte, individuo y sociedad*, 24, 77-90. Recuperat dia 3 de març a través de: <http://revistas.ucm.es/index.php/ARIS/article/view/38044/36799>

Guggenheim. (2013). *Audioguía descriptiva para personas con discapacidad visual*. Recuperat dia 20 de maig del 2014 a través de: <http://www.moma.org/visit/plan/accessibility>

Kiasma. (2014). *Accessibility*. Recuperat dia 20 de maig del 2014 a través de: <http://www.kiasma.fi/accessibility>

Louvre. (2014). *Accessibilité au musée*. Recuperat dia 23 de maig del 2014 a través de: <http://www.louvre.fr/accessibilite>

Lucas, R. (2003). El concepto de “discapacidad visual”. *Entre dos mundos: revista de traducción sobre discapacidad visual*, 21, 54 – 47.

- Martínez, I. (2007). Prólogo: con las manos también se ve. Dins Collado, et al., *Discapacidad visual y destrezas manipulativas* (1ª ed., p. 10-19). Madrid: ONCE. Recuperat dia 9 de maig del 2014 a través de: <http://riberdis.cedd.net/bitstream/handle/11181/3409/Discapacidad%20visual%20y%20destrezas%20manipulativas.pdf?sequence=1&rd=0031944059610367>
- Mochales, S. (2014). El acceso de las personas ciegas y deficientes visuales a los museos: justificación y acciones que lo facilitan. Recuperat dia 22 de març del 2014 a través de: <http://www.nodo50.org/utlai/museos1.htm>
- MoMA. (2014). *Visitors with disability*. Recuperat dia 19 de maig del 2014 a través de: <http://www.moma.org/visit/plan/accessibility>
- Museu d'Art Contemporani de Barcelona. (2014). *Accessibilitat*. Recuperat dia 19 de maig del 2014 a través de: <http://www.macba.cat/ca/accessibilitat-1#tab-40976>
- Museu Nacional d'Art de Catalunya. (2014). *Accesibilitat*. Recuperat dia 23 de maig del 2014 a través de: <http://www.museunacional.cat/ca/accessibilitat>
- Musei Capitolini. (2006). *Accessibilità disabili*. Recuperat dia 23 de maig del 2014 a través de: http://www.museicapitolini.org/informazioni_pratiche/accessibilita_disabili
- Museo Reina Sofia. (2013). *Accesibilidad*. Recuperat dia 19 de maig del 2014 a través de: <http://www.museoreinasofia.es/visita/accesibilidad>
- Museo Sefardí. (2014). *Accesibilidad*. Recuperat dia 23 de maig del 2014 a través de: <http://museosefardi.mcu.es/Informacion/AccesibilidadVis.html>
- Museo Thyssen-Bornemisza. (2014). *Acceso al museo*. Recuperat dia 19 de maig del 2014 a través de: <http://www.museothyssen.org/thyssen/servicios>
- OMS. (2001). *Clasificación Internacional del Funcionamiento de la Discapacidad y de la Salud*. Madrid: IMSERSO. Recuperat dia 8 de juny del 2014 a través de: <http://www.imserso.es/InterPresent2/groups/imserso/documents/binario/435cif.pdf>
- OMS. (2013). *Discapacidad y salud*. (nota descriptiva nº352). Recuperat dia 8 d'abril del 2014 a través de: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs352/es/>
- OMS. (2013, octubre). *Ceguera y discapacidad visual*. Recuperat dia 17 de març a través de: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs282/es/>
- ONCE. (2009). *Sistema Braille, la llave del conocimiento*. Recuperat dia 9 de maig del 2014 a través de: <http://www.once.es/new/servicios-especializados-en-discapacidad-visual/braille/documentos/Folleto-SistemaBraille.pdf>

- ONCE. (2014 a). Relación y comunicación. Recuperat dia 14 d'abril del 2014 a través de: <http://www.once.es/new/servicios-especializados-en-discapacidad-visual/discapacidad-visual-aspectos-generales/documentos/relacion-y-comunicacion>
- ONCE. (2014 b). Concepto de cegura y deficiencia visual. Recuperat dia 17 de març del 2014 a través de: <http://www.once.es/new/servicios-especializados-en-discapacidad-visual/discapacidad-visual-aspectos-generales/concepto-de-ceguera-y-deficiencia-visual>
- ONU. (1948). Declaració Universal dels Drets Humans. Recuperat dia 2 d'abril del 2014 a través de: <https://www.un.org/es/documents/udhr/>
- Ramírez, M. (1996). Acceso a museos y monumentos por parte de las personas ciegas y deficientes visuales. Dins: *actas del congreso Estatal sobre prestación de servicios para personas ciegas y deficientes visuales*: Vol.2. Madrid. Recuperat dia 5 de març del 2014 a través de: <http://www.once.es/serviciosSociales/index.cfm?navega=detalle&idobjeto=5373&idtipo=2>
- Red EdeaN. (2008). *Conferencia Europea de Accesibilidad apuesta por la formación y la innovación para impulsar el Diseño para Todos*. Recuperat dia 8 d'abril del 2014 a través de: <http://www.educacion.gob.es/multimedia/00007951.pdf>
- Ruiz, M. (2004). Discapacidad y sociedad: Un programa educativo en el museo dirigido a personas con discapacidad visual. *Revista de enseñanza Universitaria*, nº 23, 47-61. Recuperat 22 de febrer del 2014 a través de: http://institucional.us.es/revistas/universitaria/23/art_4.pdf
- Ruiz, B., Pajares, J., Moreno, L., Gálvez, M., Solano, J. (novembre, 2008). *Guías multimedia accesibles: El museo para todos*. Recuperat dia 22 de febrero del 2014 través de: <http://www.cesya.es/files/documentos/museos.pdf>
- Sala, E. & Alonso, F. (2005). La Accesibilidad Universal en los Municipios: guía para una política integral de promoción y gestion. Madrid: Imerso. Recuperat dia 1 de Maig del 2014 a través de: <http://www.iuee.eu/pdf-publicacio/110/Hf5YcIztG2BLyv60tJAt.PDF>
- Sánchez, A. (2011). Accesibilidad: un reto para el museo de hoy. *Autonomia personal*, 4; 40-45. Recuperat dia 11 de juny del 2014 a través de: http://autonomiapersonal.imerso.es/rap_01/a_fondo/IM_048829?dDocName=IM_048829
- Serrano, E. (2009). La e-accesibilidad y la discapacidad visual en España. *Revista general de la Información y Docuemtnación*, 19, 189-219. Recuperat dia 17 de març a través de: <http://revistas.ucm.es/index.php/RGID/article/view/RGID0909110189A/9152>
- UNESCO. (2005). *Guidelines for inclusión: ensuring Access to education for All*. Paris: UNESCO. Consultat dia 8 d'abril del 2014 a través de: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/140224e.pdf>
- V&A. (2014). *Disability and Access*. Recuperat dia 23 de maig del 2014 a través de: <http://www.vam.ac.uk/page/d/disability-and-access/>

Warnock, M. (1978). *Special Educational Needs, Report of the Committee of Enquiry into the Education of Handicapped Children and Young People*. Londres: HER Majest'y Stationery Office. Recuperat dia 8 d'abril del 2014 a través de: <http://www.educationengland.org.uk/documents/warnock/warnock1978.html>